

Mari

Olga
Wikström

Mari

Olga
Wikström

Olga Wikström

Mari

Saga

Mari

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 1979, 2018 Olga Wikström och SAGA Egmont,
an imprint of Lindhardt og Ringhof A/S Copenhagen

All rights reserved

ISBN: 9788711936542

1. E-boksutgåva, 2018

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för
annat än personligt bruk får enbart ske efter
överenskommelse med Saga samt med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom
Egmont-koncernen

Del 1

1

Butorp ligger litet för sig själv alldeles i skogskanten med herrgårdens åkrar framför. På baksidan av stugan stupar ett beteshag ner mot en bäck, som rinner in i en älv. Älven drar såg och kvarn uppe vid herrgården. Den faller ut i en vik av sjön Lommen.

På andra sidan älven tar skogen vid. Den klättrar över åsar och bergknallar och sluter sig som en mörk mur kring tjärnar och myrar mil efter mil. Här och där ljusnar några åkrar kring en stuga.

Ungefär en fjärdingsväg från torpet ligger Tjuvberget med Svarttjärn nedanför.

Det är en bra bit från landsvägen till Butorp. Om det inte på pricken liknade alla patron Grymings torp, kunde man inbilla sig att det ägdes av en småbonde.

Det står en hängbjörk vid ena knuten, och bredvid jordkällaren i backslutningen växer en syren, som har mörklila blommor vid midsommar, blommor som är drypande fulla av honung. På rabatten under kammarfönstret växer åbrodd och hjärtansfröjd, skära och blå akvilejor och styva eldröda borstnejlikor. I kanten viker sig brokigt människogräs. Vid ena gaveln reser sig mörkblå riddarsporrar.

Gräsvallen går inte ända fram till trappan som på de andra torpen. Det finns en liten fyrkant med fint grus framför, grus som burits upp i hinkar från bäcken och krattas varje lördag precis som på herrgården.

På bägge sidor om grusgången finns en blombädd med sömntutor och gossen i det gröna och reseda, vallmo och

ringblommor allteftersom sommarens dagar växlar.

Där står också daliorna, de vackra, besvärliga blommorna, som ska bredas med lakan, när frostnätterna sätter in och som varje år har knoppar som aldrig hinner slå ut. Till vänster om stugan finns en berså av björkar.

Inne i torpköket är rent och snyggt, men väggarna är fulla av fuktfläckar och tapeterna är bortnötta här och där. Spisen är sprucken. De silar rök mellan ringarna. Den slitna vedlåren har tusen maskhål, och stolarna har skavanker. Men sätena är vitskurade. En uppbäddad säng står efter innerväggen med ett lappat lakan över och vid fönstret pinnsoffan med bordet framför.

Mari lyfter just en gryta potatis av spisen. Hon ser trött ut, har två djupa fåror vid munnen.

När hon går ut för att hälla av potatisen kommer fru Gryming och hennes son Edmund fram på gångstigen bakom vedboden. De har gått genom skogen och kohaget och dyker upp helt plötsligt.

Mari blir stående med den rykande potatisgrytan i händerna. Sen sätter hon ner den, stryker av sig på förklädet och går emot de främmande. En känsla av obehag pirrar i henne, hon vet inte varför. Vad kan fru Gryming ha för ärende?

Fru Gryming är strax framme och dränker Mari i en ström av ord. Hon gör aldrig uppehåll mellan meningarna utan orden kommer som vatten ur en ränna. Fettvalkarna under hakan dallrar. Annars är hon inte onormalt fet. Men allt hon äter tycks lägga sig under hakan. Fru Gryming hatar sin haka, och hon svälter sig för att få bort den, men följderna blir bara att hon magrar överallt utom där hon vill ha bort fetman.

Hon tycker själv att hon aldrig äter sig mätt, och hon unnar heller ingen annan att göra det.

Varje kväll låser hon skafferiet, så inte pigorna ska gå in och ta för sig. Hon övervakar noga att de inte smakar på herrskapets plättar utan gräddar sina egna av smet som inte får innehålla det ringaste fett.

Men på mornarna, innan frun kommit upp, slår de tjock grädde på rågmjölsgroten, för grädde smusslar mejerskan till dem utan att frun vet om. Men det är också det enda de kan komma över, för allt är inlåst. Fru Gryming övervakar också noga att de står, när de äter. Det passar inte för pigorna att sitta vid bordet. Och hon har också bestämt att de inte ska besöka det lilla huset med hjärta på dörren förrän sysslorna är slut för dagen.

Nu sköljer ordsvallet över Mari. Hon kan bara uppfatta hälften ... ute och sett efter svamp ... titta in här på torpet vackraste stället i trakten ... skulle vilja byta... Jaha, här ser Mari herr Edmund i vita mössan ... får säja kandidaten nu ... ja, ja, de små barnen blir stora och lärda ... bara lilla Sebastian kvar.

- Jag får gratulera kandidaten, säger Mari och niger. Edmund bugar sig. Fru Gryming skiner.

- Nu ska Mari få se. Du tog väl kortet med... trodde du glömt.

Edmund drar upp ett fotografi ur fickan.

- Nu ska Mari få se, säger han. Här sitter jag i en konstig vagn som går av sig själv - inga hästar för. Det är en automobil.

- Jag har sett en sån i tidningen, säger Mari.

- Å, visst, säger Edmund. Pappa prenumererar ju. Det glömde jag. Men Mari har väl aldrig sett någon i verkligheten.

- Nej, det har jag inte.

- Det var en vådlig färd, må Mari tro, faller fru Gryming in. Minsann annat än när jag och patron kommer efter

parhästarna. Jaha, kandidaten var riktigt rädd. Jojo, neka inte lite rädd var du. Det gick så rysligt fort.

Fru Gryming är rena välviljan. Edmund blir röd.

- Mamma pratar. Inte var jag rädd. Inte det minsta. Men det var ju onekligen en upplevelse att rusa omkring i en självgående vagn. Jag hoppas jag får tillfälle att lära mej köra.

- Kan jag inte tänka mej - att pappa köper en automobil. Vi har ju nyss köpt nya vagnshästar.

Mari har inte bett herrskapet stiga in. Pojken ligger och sover i kammaren. Kanske han vaknar. Och pojken ska synas så lite som möjligt.

Nu vänder sig fru Gryming till Mari.

- Ja, vi hade ett annat litet ärende också. Egentligen från patron. Mari har väl hört ... Lagårds-Lisa ligger sjuk ... Lyfta en mjölsäck, när hon visste hur det var ställt. Vad hade hon i kvarnen att göra? Borde väl ha aktat sig.

Fru Gryming sänker rösten, och herr Edmund böjer sig ner och bryter en akvileja.

... ja, ja, missfall ... orkar inte stå på benen ... för besvärligt. Äldsta flickan mjölkar ju istället, men vem vet, om hon kan mjölka ordentligt. Sånt är nog med, ska jag säga. Vi kunde få hela den fina uppsättningen förstörd ... som kostat så mycket pengar. Lagårds-Johan kan ju inte klara upp allt. Nu undrar patron om inte Mari vill komma och hjälpa till. Det blir ju en extra slant, inte att förakta. Mari är ju van att vara uppe i ottan, så det går väl bra. Och Mari är ju så rask. Det är ju så fint nu på mornarna också. Egentligen skulle man gå upp klockan fyra. Det är synd och skam att ligga och dra sig. Jaja, då får jag hälsa patron att Mari kommer i morron bitti. De börjar visst klockan halv fem. Jaja, det vet Mari sen gammalt. Det är inte värt att komma och undervisa Mari. Det finns ju inte maken att mjölka fort och väl, det känner vi nog till på herrgården.

Emma Bingberg har lovat hjälpa till på kvällen, så det ordnar sig nog. Det är visst lite middagsmjölkning också. Jaja, det får Mari höra, när Mari kommer. Hilma är ju hemma, så det bör väl gå bra.

Jaja, hon råkade ut, tösen, men det går ju ofta så för flickorna. Men jag tyckte Hilma var så duktig ... hade aldrig trott ... hon verka inte så. Var håller hon hus förresten? Hon har väl inte gått och gömt sig?

- Hon är till handelsboden, säger Mari.

- En annan gång ska Mari få bjuda på kaffe, skiner fru Gryming, men nu har vi så bråttom. Fänriken kommer hem i eftermiddag. Men jag måste ju titta lite på Maris blommor. Tänk att få ha så rart. Riktigt avundsjuk på Mari. Att få gå och pyssla med blommor. Trädgårds-Maja blir ju riktigt förargad, om man sticker sig ner i trädgården ... törs knappt ta av mina egna blommor.

- Nu överdriver mamma, säger Edmund och smular sönder en ny akvileja.

- Ja, inte rädd precis, men väldig sur är hon, om man tar en bukett. Nej, här står vi och pratar, så vi kommer för sent till middagen. Adjö, adjö då, Mari.

- Adjö, niger Mari.

- Adjö, nickar kandidaten från sin lärdomshöjd.

2

Mari går in med potatisgrytan. Hon börjar undra vart Edit och småpojken har tagit vägen. De lekte på vedbacken nyss.

Hon går ut på trappan och ropar: Var håller ni hus? Då tittar Edit ut från lagårdsdörren.

- Här är vi, mamma. Vi har så roligt med lammungen.

Ja, tackan var inne i dag med den nyfödda lammungen. Och då hade barnen passat på och smugit sig till fårkätten.

- Se efter barnen, säger Mari, och titta efter, så det inte står nån högaffel i höet, om ni går till ladan.

Mari går in i köket igen. Hon gläntar tyst på kammardörren. Pojken sover.

Så tar hon itu med att plocka ur de största potatisarna till middag. Det var svårt med potatisen nu, innan de nya kom.

Hon vänder sig förskräckt om, när dörren rycks upp och Natan står där. Han är vit i ansiktet.

- Natan, varför kommer du? Vid den här tiden. Är du sjuk?

- Spektorn har kört iväg mej.

- Vridén? Kört iväg? Nej, det kan inte vara sant. Han skrämde dej nog.

Mari stirrar på pojken.

- Jag får inte sätta min fot på herrgårn mer.

- Men vad har du gjort? Vad har du sagt?

- Det kan göra detsamma. Men Spektorn är orättvis. Han fick för sig att jag inte låg i nog. Jag har ju så förbaskat ont

i knäna. Jag ställde mej på huk i stället för att krypa. Det gör så ont i svullnaden.

- Aldrig har nån krupit på knä i rovlandet, förrän Vridén kom hit. Men de gör visst så neråt landet. Som om det vore bättre.

- Han sa att latmasken satt sig i knäna på mej. Han jagade mej, stod över mej som en annan slavdrivare. Då började det koka i mej. Jag visste ju att jag hade gjort mest utav alla i rovlandet. Men det är mej han vill åt. Han tål mej inte, har aldrig gjort det.

- Sa du ingenting om värken?

- Vad skulle det tjäna till? Men det värker så förbannat.

- Det är växtvärk. Du har växt för fort. Klagade Spektorn på dej för patron? Så det är han som har sagt upp dej?

- Patron råkade komma just när jag sa det där till Vridén. Mari står alldeles lamslagen. Natan tuggar på läpparna. Tårarna tränger fram.

- Jag ska resa till Amerika ifrån alltihop.

- Till Amerika. Var skulle du ta pengar till det?

- Jag ska fråga ...

Han öppnar och knyter händerna. Nej, det fanns ingen att fråga. Han vänder bort huvudet.

- Men Sven Villman är i Chikago ... om jag skriver till honom. Jag brukade få springa och köpa snus åt honom. Han minns mej nog. Kanske han kan hjälpa mej.

Mari är så översiggiven så hon säger bara:

- De som reser till Amerika kommer aldrig tillbaka.

- Jag skulle komma igen och köpa en gård lika stor som herrgårn, och ni mamma, skulle få sätta blommor på ett helt potatisland.

Mari drar lite på munnen.

- Du pratar du Natan, säger hon.

Så kommer hon att tänka på något.

- Vet pappa om det?

Natan sänker huvudet.

- Nej, säger han lågt. Pappa vet ingenting. Han är till smeden i By.

- Vad ska det bli, när pappa får reda på det, säger Mari. Natan tiger, står bara och biter sig i läppen.

- Jag går ner till sjön, säger han.

- Mitt på blanka förmiddan? Alla ser dej.

- Det skiter jag i, svarar Natan sturigt. Jag ska väl i alla fall skaffa mat till middan.

Mari står och tittar efter honom, när han tar ansjovisburken vid lagårdörren och går till gödselhögen för att leta efter mask.

Han är lång och mager och slänger med armarna, när han går. Det är något trotsigt över honom och hjälplöst på samma gång. Mari får en klump i halsen, när hon ser honom. Men så kokar det till inom henne. Natan som var så plikttrogen, som brukade göra mer än han var tillsagd ... Men på sista tiden hade han liksom inte orkat med, han var jämt trött. Han hade ju rakat upp och blivit så lång, och hungrig var han för jämnan. Det var inte gott att hålla den med mat som växte så fort. Om han bara fick, skulle han äta upp hela brödbaket på en gång.

Hur skulle det gå, om han inte fick komma tillbaka till herrgårn? Ja, hon måste gå upp och be för honom, så han fick komma igen.

Men rättaren, som folk kallade Spektorn, därför att han var så viktig, hade alltid haft ett horn i sidan till Natan, vad det kunde bero på. Och han satte ont i patron. Om Natan fick hålla på med att snickra. Han hade handlag med det, bråddes nog på sin morfar. Om morfar bara fått leva. Nu var det herrgårn och ingenting annat. Och man fick vara glad, om Natan fick gå till arbetet igen. Men om Natan satte stursidan till, hur skulle det då gå? Han gick och drömde om Amerika. Det hade han visst gjort länge.

Och inte kom Hilma tillbaka.

Mari tittade uppåt landsvägen. Förresten började buskarna i kröken bli så höga att de skymde utsikten.

Hilma ville inte gå till handelsboden. Men vad skulle man göra? Måste ta på krita. Om han skulle neka henne? Nej, Björkman var inte sån. Fast han hade det nog trångt själv. Vad hjälpte det att ha pengar ute på bygden, när de satt fast. Alla hade ont om pengar. Utom några stycken förstås, men de hade så mycket mer.

Mari tittar i skåpet och suckar litet. Om Natan kunde komma med några abborrar, så de fick till potatisen. Det vore bättre än sillen. Om nu Hilma fick nån i affären.

Det skramlar i farstun och dörren går upp. Hilma kommer.

- Å, där är du, säger Mari. Jag stod just och tänkte om han nekar dej.

- Nej då, säger Hilma och börjar packa upp ur korgen. Björkman han sa ingenting, han. Jag fick allt vad jag ville ha. Här är sillen och saltet och pliggen och tändstickorna och jästen och mjölet. Och kan ni tänka er, mamma, fru Björkman kom in och klippte av en hel meter av den där mjuka, blå flanellen och gav mej.

- Den ska du ha till pojken din, sa hon. Precis som om det hade varit en vanlig pojk.

- Ja, hon är snäll, fru Björkman.

- Och jag var så glad. Jag tänkte: Varför skulle jag gruva mej så för att gå. Det fanns ju snälla människor. Men så kom Stina hos skraddaren in och spände ögonen i mej. Jag trodde jag skulle fastna på de där vassa, gröna ögonnålarna hennes.

- Du ska väl tillbaka till slaktarn, sa hon så försmädligt.

- Det angår er inte, sa jag.

Mari står med öppen mun och stirrar på Hilma.

- Sa du DET ANGÅR ER INTE till henne, gamla människan? Jag tror jag får skämmas ögonen ur mej för barnen.

- Hon har ingenting med mej att göra. Hon ska inte behöva lägga två strå i kors för mej.

Mari skakar på huvudet.

- Du får sätta ner tonen, Hilma. Tror du att du nånsin får en ny plats, om du inte är ödmjuk.

- Ödmjuk, fnyser Hilma och går till spisen och ser efter, om det inte finns lite sump kvar i kaffekokaren.

Just då börjar pojken skrika i kammaren. Hilma slänger i sig kaffet och säger:

- Nu grinar han igen. Gnäller när jag går och gnäller när jag kommer.

- Han har sovit hela tiden du varit borta, säger Mari. Men nu är han hungrig. Jag ska gå efter honom.

Hon vaggar honom i sina armar och jollrar med honom, när hon kommer tillbaka in i köket.

- Ta hit en!

Hilma rycker till sig barnet och slår sig ner på en pall vid spisen.

- Det är ju ditt eget kött och blod, och du rycker och kastar honom som om han vore en bortbyting.

Men Hilmas ögon är hårda som stål, och hon säger sammanbitet:

- Ser ni inte att han är lik slaktarn. Se hur ögona glör. Och örona ligger fastkletade på huvudet på honom alldeles som på slaktarn. Aldrig kan jag komma att tycka om den här ungen. Jag ska gå till Åsen och lägga honom i trappan.

- Du är från dina sinnen, Hilma. Somliga blir konstiga, när de ska få barn, men du blev det efteråt.

- Jag är inte konstig, säger Hilma. Nu är jag klok. Men jag har varit tokig, när jag lät slaktarn tissla och tassla i öronen på mej och tog emot skor och klänningstyg. Att jag

inte kunde begripa att man inte får sånt utan vederlag. Och den där broschen jag fick ... den där broschen ... den har jag slängt på dyngstan. Där passar den. I koskiten.

Hilma torkar bort några tårar som fräst fram i ögonvrån.

- Inte ett ord, Hilma. Inte ett ord till någon. Du förstår dej inte att skylla en gift karl. Pojken tar jag hand om. Har jag haft åtta förut, så ska det väl gå med den nionde också ... Om det bara kunde klara upp sig med Natan.

- Med Natan? Vad är det med Natan?

Och Mari berättar.

- Men vi får tro att det bara var skrämnskott, säger hon. Det kan inte vara sant.

- Allt som är ont och förbannat är sant, säger Hilma. Det måtte väl jag veta bäst. Å Gud i himlen, om en kunde kravla sig upp ur fattigdomen och eländet.

- Då skulle du ha börjat på ett annat sätt, säger Mari sakta. Jag förstår inte att du blev så olik dej, sen du kom bort. Du är inte samma flicka.

Det rycker i läpparna på Hilma. Så biter hon i dem, tvingar dem att lyda.

- Jag har väl varit dum jämt, säger hon, på det ena eller andra sättet. Och jag tyckte väl det var storartat att få plats hos slaktarn på Åsen. Det tyckte ni också. Få äta kött varenda dag. - Visst ska du flytta dit, sa pappa, det är ett storställe, det. Men ni sa inte att jag skulle akta mej för slaktarn.

- Kära barn, säger Mari. Ja, folk sa att han hade en unge med en piga, men folk skvallrar så mycket. Och aldrig kunde jag tro att han inte kunde låta ett barn vara i fred. För du var bara ett barn.

- Och ingenting förstod ni, när jag kom dragande med kläder och grannlåt?

- Hur skulle jag tro något sånt? Jag visste bara att de hade det bra ställt och att slaktar-Emma var frikostig.

- Det var väl inte så att ni inte brydde er om, hur jag fick det.

Mari stirrar på Hilma.

- Hilma, jag tror att du har mist förståndet. Hilma böjer ner huvudet och biter sig i läpparna.

- Jag vet inte vad jag säger. Jag vill skylla ifrån mej. Jag vill inte stå för det jag gjort.

- Men snälla Hilma, det är väl flera än du som har fått ett oäkta barn.

Hilma tittar upp. Hastigt.

- Det är inte det, mamma. Det är inte att jag fått ett oäkta barn, för oäkta är han alltigenom. Det är nåt annat.

Hon kniper ihop munnen som om hon aldrig tänkte öppna den.

- Hilma, vill du inte tala om, vad som hände sommaren innan du flyttade till slaktarn.

- Det var väl ingenting. Varför tror ni det? Jag gick väl och drog här innan jag fick platsen. Sen fick jag det bra. Fullt upp med mat att stoppa i mej. Det var inte silirumper och blåmjölk det. Kött och korb och fläsk att smörja sig med och nysilad mjölk att bälga i sig. Och så kom presenterna utav husbond. Och matmor reste hem till sina föräldrar och hälsade på. Och sen gick det bara utför och utför med fart.

- Hilma då, varför säger du så?

- En torparjänta, tänkte jag, vad betyder hon. Det finns för många av dom.

- Det fanns bara en Hilma.

- Jag fick besked om det. Det borde jag inte ha fått. Jag hade för mej att jag inget värde hade. Med mej var det detsamma.

Men så hände nåt som skakade mej i axlarna och fick mej att vakna.

Det var en dag när jag var till handelsboden. Jag fick vända tillbaka på vägen, för jag hade glömt tobaken,

rulltobaken jag skulle köpa åt slaktarn.

Björkman hade en provryttare inne hos sig på kontoret, och de hörde inte att jag kom in, för ytterdörren stod öppen. Det var en så varm dag. Då hörde jag att de nämnde mitt namn. Det var mej de talade om. - Det var den vackraste flicka jag sett på länge, sa provryttaren. Och Björkman sa att jag var duktig också. Jag kunde laga mat och baka och sy. Hon skulle inte vara hos slaktarn, sa Björkman. Hon passar i ett fint hus. Och provryttarn sa att jag borde ge mej ut i världen. Det är en fin och ordentlig flicka också, sa Björkman. Aldrig hör man att hon är ute och ränner och slarvar.

- Jag stod därinne utan att dra andan, men sen skynda jag mej ut det fortaste jag kunde. Men jag tyckte att allt på hyllorna därinne hade dansat runt för mej. Det var precis som om ett skynke hade dragits från ögonen på mej. Jag såg mej själv på ett annat sätt än förut. Jag betydde nåt. Jag var vacker och arbetsam och duktig. Men ingen hade sagt det. Inte ni heller. Ni lärde mej att sköta kor och städa och väva. Och när jag var på herrgårn och hjälpte till sa ni: - Se noga efter hur kokerskan gör. Lär dej nu utav husan.

Och det gjorde jag. Jag visste precis hur det går till i ett fint hem. Det var mycket jag kunde, när jag kom till slaktarn. Men det trodde jag att det var som det skulle. Men sen förstod jag att det brukade inte pigorna kunna. Och tro inte att de sa något hos slaktarns. Nej, de bara fordra, bara fordra. När jag varit med ute och tagit upp råg och kom hem till middag, sa Emma: Gå efter vatten, när du vilar dej. Och när jag kom in med vattnet, skulle jag gå efter ved. Sen fick jag diska efter middan, och så var det tid att gå ut igen, när karlarna hade slut på middagsvilan.

Men jag trodde jag skulle gråta ögonen ur mej natten efter det jag varit till handelsboden. Det var som om jag vaknat ur en dvala.

Dagen därpå hjälpte jag till att bära slaktkräk. Jag trodde ryggen skulle gå av. Men det gjorde ingenting. Alla har inte samma tur som Lagårds-Lisa. Jag var fördömd, fastkedjad vid slaktarn.

Mari stirrar på Hilma.

- Hilma, vad tänkte du göra?

- Göra mej av med ungen förstås.

- Du är från vettet, säger Mari igen. Håll tyst, så ingen får veta dina hemska tankar.

Hilma böjer sig över pojken som somnat igen. Så reser hon upp huvudet, och tårarna silar under de slutna ögonlocken.

- Nådå mamma, säger hon tyst, det är bara till er jag säger det.

- Det gör ont, Hilma.

- Jag vet det.

Så blir hon hård i ansiktet igen.

- Kan ni inte begripa att en blind människa blir ifrån sig, när hon upptäcker att hon kan se, och de sen vill riva ut ögonen på henne.

- Det blir väl nån rå, säger Mari.

- Ja hon sa det käringen som stekte kaka på björkstubben.

- Jag tar hand om pojken, säger Mari. Jag räknar honom som min.

- Ni är rädd, mamma.

- Bevara oss, vad skulle jag vara rädd för?

- Ånej, ni kan vara lugn. Jag ska skruva mej upp ur eländet.

- Nu sover han, lillen, säger Mari. Jag ska ta honom och lägga honom tillbaka i kammarn. Jag tror han blir lik dej, Hilma. Du var så tyst och snäll, när du var liten.

- Då skrek väl de andra så mycket mer.

- Ja, man har ju inte mycken fred, när man har småbarn. Värst var det, när fyra av er hade kikhosta. Då höll jag inte på att hänga ihop efteråt.

- Ja, ni har haft det bedrövligt.

- Jag har väl haft det som andra, säger Mari. Det var besvärligt förstås med farmor de sista åren, när hon blev så vilsen. Man fick passa henne jämt. Hon ryckte eld ur spisen och strödde aska på golvet. Och när nån kom in, klagade hon och sa, att jag inte unnade henne maten. Fast det var ju ingen som trodde på - som kände mej. Nej, man ska inte dra fram gammalt. Det är över nu. Hon är borta.

Jag är glad att hon inte kom till fattighuset, för dit ville hon inte. Patron var hit flera gånger och talade vid mej.

- Det blir så bra för henne och för Mari, sa han.

- Nej, det blir det inte, patron, svarade jag. Så länge jag orkar ska hon vara härhemma.

- Mari är dum, sa patron.

Och det var jag kanske, men det var min sak. Jag tänkte: Det går en dag i sänder. Och det gjorde det också.

- Ja, men släpigt har ni haft det. Och så har ni tagit på er onödigt arbete - som detta med trädgårdslanden. Det ser inte ut så kring nån torparstuga. Men fint är det.

Mari blir ljus över kindknotorna.

- Jag har alltid tyckt om blommor. Hur trött jag har varit har krafterna räckt till att ställa med blomlanden. Och jag gjorde det mest på kvällarna, när de andra lagt sig och på mornarna, när bara jag var uppe.

- Inte har pappa hjälpt till så värst mycket.

- Pappa var trött, när han kom hem från herrgårn. Och han hade så mycket annat. Han skulle dra hem ved och laga skor och sköta torpet. Och herrgårn måste gå först och främst.

Hilma gör en grimas och böjer sig över tvättbaljan med pojkens blöjor.

- Ja, pappa han lever på herrgårn, han. Han talar om den som om den vore hans. - Vi ska såga ner lönnen framför salsfönstret, sa han häromsistens, det blir för mörkt. Precis som om det vore han som fick sitta i skuggan. Nu är de nya grindarna färdiga som patron har beställt, sa han i går. Det var synd att vi inte fick dem till patrons femtiårsdag. Jag förstår inte, vad patron tänkte på. Han riktigt grämer sig över att de inte hade nya grindar i fjol.

- Du ska inte anmärka på far din, säger Mari.

Hilma ser lugnt på sin mor.

- Är det inte sant, säger hon. Ni har inte fått så värst mycken hjälp härhemma. Pappa sliter på herrgårn från morron till kväll, men han liksom inbillar sig att allt är hans, och därför ser han inte hur vi har det härhemma. På herrgårn är han underdånig och kryper, men hemma ryar han och befäller. Han ser inte vad ni gör. Ni är allt bra ensam, mamma.

- Har man ett arbete ska det skötas. Pappa vill vara trogen mot gården.

Hilma fnyser.

- Jag vet nog hur det är. Men ni då, mamma?

- Jag? Jag försöker att hålla lorten borta ifrån oss. Och lappa och laga och ha i ordning så gott det går. Och ställa så att maten räcker. Det är inte det lättaste alla gånger.

Och så har jag detta med blommorna. Jag liksom hämtar krafter ur trädgårdslanden. Och jag har just aldrig tagit någon tid utav dagen. Det var så tyst och skönt att vara ensam och ställa, när de andra sov.

Jag minns när jag gick upp till ödestugan vid Tjuvberget och grävde upp syrenbusken. Ja, Mårten Olsson hade lovat mej. Det var han som ägde marken.

Klockan var nog över tolv, innan jag kom upp. Det var inte mörkt och inte ljust. Det liksom vägde. Men med en dragning åt det ljusa. Himlen var gulröd över berget som